ПОЛІТИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ РУШІЇ РОЗВИТКУ БАГАТОМОВНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Першукова О. О.
Інститут педагогіки НАПН України

Стаття присвячена ретроспективному аналізу широкого кола обставин, які сприяли розвитку багатомовної освіти в країнах Західної Європи після Другої світової війни. Визначено, що свідомий вибір європейців, в основі якого лежить заперечення націоналізму і фашизму, дух післявоєнного примирення, та потреби розв'язання проблем оборонного і політичного характеру зіграли роль *політичних рушіїв*. Відбудова промисловості, встановлення економічних зв'язків і торгівлі та готовність до участі у відновленому економічному суперництві у світі стали *економічними рушіями*. Забезпечення доступу до різноманіття європейської культури, усвідомлення потреб її збереження, формування здатності до спілкування і взаєморозуміння між представниками різних соціальних і культурних спільнот виділено як *соціально-культурні рушії* розвитку цього педагогічного явища.

Ключові слова: багатомовна освіта школярів, багатомовність, європейська інтеграція, глобалізаційні виклики, політичні та економічні рушії, соціокультурні рушії.

Статья посвящена ретроспективному анализу широкого круга обстоятельств, которые способствовали развитию многоязычного образования в станах Западной Европы после Второй мировой войны. Определено, что сознательный выбор европейцев, в основе которого лежит отрицание национализма и фашизма, дух послевоенного примирения, и потребности решения проблем оборонного и политического характера сыграли роль *политических факторов*. Послевоенное промышленное строительство установление экономических и торговых связей и готовность к участию в обновленном мировом экономическом соперничестве стали *экономическими факторами*. Обеспечение доступа к разнообразию европейской культуры, осознание потребностей ее сбережения, формирование способности к общению и взаимопониманию между представителями различных культур и общностей выделено как *социально-культурные факторы* развития этого педагогического явления.

Ключевые слова: многоязычное образование школьников, многоязычие, европейская интеграция, глобализационные вызовы, политические и экономические факторы, социокультурные факторы.

The article is devoted to retrospective analysis of wide range of circumstances facilitated the development of plurilingual education in the Western European countries after the Second World War. It is defined that Europeans' voluntary choice based on nationalism and fascism denial, the ambiance of after war conciliation and the needs of defensive and political problems solution played the role of *political driving forces* as well as willingness to establish economic and trade links and participation in world economic competition are indicated as *economic driving forces*. The facility to access to the European cultural variety and the awareness of needs to preserve it, the ability of forming communication and mutual understanding between representatives of different social and cultural societies, highlighted as *socio-cultural driving forces* of this pedagogical phenomenon development.

Key words: plurilingual education of schoolchildren, multilingualism, European integration, global challenges, political and economical driving forces, socio-cultural driving forces, development.

З кінця XX ст. актуальність широкого запровадження багатомовної освіти перебуває в центрі уваги багатьох дослідників. Елементи досвіду країн, де цей напрям отримав підтримку і розвиток (Німеччина, Австрія, Іспанія, Велика Британія, Швейцарія, Бельгія, Люксембург,

Фінляндія), усе частіше є предметом обговорення фахівців з метою його застосування в нових умовах. Такою ситуація була не завжди. Тривалий час у європейській історії багатомовність асоціювалася з конфліктними ідеями, а тому лінгвістичний націоналізм держав-націй, якими намагалися бути в XIX ст. Франція та Іспанія, перетворився на ядро політичної ідеології і спричинив непримиренну боротьбу проти іншомовних впливів та мовних меншин, яких сприймали як загрозу єдності національних держав. Ідеологія націоналізму передбачала повну одномовність території в її національних кордонах; а отже, бути членом двох мовних спільнот вважалося підозрілим і неприпустимим. Тому мовна політика Іспанії, Італії, Німеччини в період тоталітарних режимів XX ст. також була спрямована на підтримку однієї основної мови, яку розглядали як засіб консолідації влади у країні. Шкільну освіту традиційно вважали за основний інструмент розвитку і підтримки бажаного монолінгвізму. Адже "…визначення мови навчання є універсальним елементом усієї стратегії мовної політики будь-якої з країн", – відзначають із цього приводу П. Оріаган та Дж. Люді (*Pádraig Ó Riagáan, Georges Lüdi*) [15, с. 17]. Післявоєнні потреби європейського суспільства вимагали суттєвих змін. Перемога над фашизмом та заборона націоналізму стали передумовами розвитку багатомовної освіти, але для початку такого процесу необхідні були могутні рушії. Відомий у Європі і світі дослідник галузі багатомовності в освіті Д. Марш (*David Marsh*) уважає, що "…зміна мови навчання чи перехід до застосування додаткової мови як засобу опанування змісту предметів відбувається не просто так, а є результатом важливих соціальних, політичних і економічних дій" [14].

Мета статті полягає у вивченні політичних, соціальних, економічних і культурних чинників, які спричинили потребу і стали рушіями розвитку багатомовної освіти в країнах Європи. Відомий у світі дослідник освітньої галузі К. Бейкер із цього приводу зазначає, що дискусії з приводу багатомовності в навчанні і ролі мови в суспільстві нерідко ускладнюються обговоренням різних проблем, тому пропонує розглядати їх за трьома основними напрямками: 1) мова як проблема; 2) мова як право; 3) мова як ресурс [5, с. 374–389]. У своїй статті ми скористаємося цією пропозицією.

Після закінчення Другої світової війни політична ситуація в Європі була дуже складною. Старий континент лежав у руїнах, а європейські політичні кола втратили керівну роль у світовій політиці. Рішення Конференції держав-переможців у м. Потсдамі (1945 р.) на більше ніж чотири десятиріччя сформували нове обличчя Європи, розділивши її на два ворожих табори. США отримали значний політичний вплив у світі та зокрема у країнах Західної Європи, а їх мова (американський варіант англійської мови) стала засобом розв'язання економічних та політичних питань. Країни Східної Європи потрапили під суттєвий вплив СРСР, і російська мова була застосовувана як засіб міжнаціонального спілкування. Оприлюднення в Конгресі американським президентом Г. Труменом нової зовнішньополітичної доктрини США, відомої як план Маршалла в 1947 р., стало початком довгого періоду протистояння або "Холодної війни" двох супердержав – СРСР та США [4, с. 977].

Складником плану Маршалла була програма економічного відродження зруйнованої Європи. Брюссельський пакт (1948 р.) став установчим документом нового об'єднання, яке отримало назву Західноєвропейський Союз (ЗЄС)*. Організація була створена для розподілу фінансів, виділених США за планом Маршалла, і оборонного співробітництва держав Західної Європи, яке полягало в недопущенні відродження німецького мілітаризму і протистоянні радянській військовій загрозі, бо лише в такий спосіб європейські країни могли зберегти суверенітет, територіальну цілісність і не допустити нової війни. Три перші статті договору були присвячені саме економічному, соціальному і культурному співробітництву країн Західної Європи [4, с. 980].

Надзвичайно важливим для європейської інтеграції стало створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (*European Coal and Steel Community, ECSC*) у 1951 р. [3, с. 43], але значущими були й інші події. Хоча поява Північноатлантичного блоку в 1949 р. дещо

применшила значення Брюссельського пакту, але наступним кроком у розвитку співробітництва став Паризький договір (1954 р.), який вніс зміни в структуру ЗЄС, зокрема приєдналися Італія та Західна Німеччина. А через деякий час між Францією та Західною Німеччиною було підписано Угоду про економічне і культурне співробітництво (1954 р.), завдяки якій став можливим розвиток багатомовної освіти в прикордонних районах цих країн. Німецький дослідник Н. Меш (*Nando Mäsch*) зазначає, що двомовне навчання змісту в граматичних школах (*Gumnasium*) району Північний Рейн-Вестфалія, розпочате в другій половині 60-х, було започатковане як вияв післявоєнного духу примирення у прикордонних з Францією районах та заперечення ідей націоналізму. Маючи за основний лозунг "*Спільнота потребує партнерства",* таке навчання отримало назву "*Школи для Європи"*. Спочатку було організовано дев'ятирічний курс навчання англійської мови як іноземної, а з п'ятого класу було передбачено включення французької з тим, щоб із сьомого перейти на опанування змісту трьох предметів (географії, історії та громадянознавства) французькою мовою. Дещо пізніше палітра двомовних секцій навчання стала ширшою, було відкрито німецько-іспанську, німецько-російську та німецько-голландську секції [13]. Надалі досвід партнерських шкіл було творчо переосмислено і покладено в основу дидактики багатомовності, яка успішно розвивається в сучасних німецьких школах.

Зміни в соціально-економічному житті більшості країн на початку 1950-х років, які полягали у відбудові і розвитку промисловості і сільського господарства, налагодженні роботи закладів науки, культури і мистецтва, розвитку комунікацій, вимагали розв'язання численних проблем, що виникали між країнами в дусі добросусідства і миру. Заклик до об'єднання зусиль у сфері культури та освіти європейських країн прозвучав у тексті Європейської культурної конвенції [10]. Прийняття цього документа в 1954 р. стало значним кроком у досягненні більш тісної єдності між європейськими державами і мало грандіозне значення для багатьох напрямків європейського розвитку. Навчання сучасних мов і культур перетворилося у пріоритетну галузь європейського співробітництва, а для розвитку багатомовної освіти ця подія стала точкою відліку. Один із засновників сучасної мовної освіти у країнах Європи Дж. Трім (*John L.M.Trim*) в оглядово-аналітичному дослідженні "*Modern Languages in the Council of Europe 1954 – 1997"*, де докладно аналізує діяльність Ради Європи в цій галузі, зазначає: "на час прийняття Конвенції процес навчання мов не розглядався як підготовка до спілкування, його швидше вважали за формальну дисципліну, яка хоча і знайомила з культурою, але в тому високому сенсі, який стосується занять мистецтвами та розвитку розумових здібностей людини, її манер та смаків, ігноруючи соціоантропологічне значення, а саме: цінностей, вірувань і звичаїв спільноти, якій належить виучувана мова" [19, с. 5].

Інтеграційні процеси післявоєнного періоду викликали загальний інтерес до підвищення ефективності викладання іноземних мов у системі загальної середньої освіти. В галузі мовної освіти ці чинники створили передумови для суттєвих переваг формування усних умінь над письмовими. В цей період на основі американських теорій структурної лінгвістики Л. Блумфільда та біхевіоризму Б. Скіннера в Європі з'явилися нові прагматичні підходи до навчання іноземних мов: аудіо-лінгвальний (Ч. Фріз, Р. Ладо) та аудіо-візуальний методи (П. Губеріна, П. Риван, Ж. Гогенгейм), які значно вплинули на розвиток європейської методики. З їх розповсюдженням відбулося значне вдосконалення процесу навчання та розвиток змісту завдяки можливості звуження чи поглиблення якихось аспектів відповідно до потреб учня. Шкільна аудиторія стала багатонаціональною, зміст навчання отримав значного розвитку в напрямі орієнтованості на комунікацію, заняття стали часто підкріплюватися повсякденною практикою спілкування з носіями виучуваної мови.

Подальший розвиток європейського суспільства, усвідомлення потреби збереження спільного культурного спадку актуалізували нові потреби спілкування між народами. Формування здатності до порозуміння з представниками інших мовних спільнот у школярів

відбувалося в рамках навчання іноземних мов, з часом цьому навчальному предмету стали надавати все більшої ваги. Радою Європи як міжнародною організацією, яка від часу свого створення в 1949 р. поставила собі за основну мету досягнення якомога більшого єднання між 43 державами-членами, було створено довгострокову програму для покращення навчання іноземних мов на європейському континенті.

Ріст мобільності населення викликав потребу навчання європейських мов, у цей період було закладено основи багатомовної освіти в так званих Європейських школах. Ідея відкриття в Люксембурзі першої школи для дітей співробітників різних національностей належала керівництву "Європейської спільноти вугілля та сталі" в 1953 р. Робота над створенням курикулуму, визначенням рівнів навченості учнів і системи оцінювання, виробленням критеріїв добору вчителів і особливостей інспектування та ще багатьма іншими, досі незнаними проблемами школи для персоналу європейських наднаціональних закладів швидко об'єднала міністерства освіти шести європейських країн. У квітні 1957 р. перша школа в передмісті Люксембурга була офіційно відкрита. Перший Європейський бакалаврат було виконано в 1959 р., а здобуті учнями кваліфікації було визнано як такі, що відповідають вимогам усіх університетів країн-членів Спільноти. Навчальні установи такого типу здобули репутацію елітних закладів середньої освіти з високим рівнем багатомовної підготовки. Експеримент зі створення школи нового типу виявився успішним і невдовзі переріс у суспільний проект. Нині існують чотирнадцять шкіл у різних європейських країнах, їх досвід розвитку багатомовності школярів є предметом вивчення фахівців із багатьох країн [17].

Починаючи з 60-х років в освіті європейських країн відбулося повсюдне включення та розширення навчання іноземних мов, у результаті чого значно зросла здатність населення послуговуватися хоча б однією іноземною мовою. Навчання стало більш ефективним, змінилася мета навчання, пріоритет стали надавати практичним умінням і навичкам. На думку дослідника розвитку багатомовності європейців В. Смокотіна, прийняття Радою Європи Резолюції (69) 2 сприяло зміні парадигми мовної освіти у країнах Європи [3; 20]. З такою думкою важко не погодитися, адже Резолюція містить чіткі Рекомендації для інтенсивного навчання мов на рівні початкової та середньої школи [19, с. 12]. Велику увагу було приділено підготовці та перепідготовці вчителів, передбачено модернізацію мовних курсів для студентів та запроваджено програми стажувань і обмінів. У галузі досліджень навчання мов було передбачено: а) вивчення чинників впливу на процес опанування мов у різні вікові періоди; б) дослідження змісту навчальних матеріалів і розвиток методів; в) складання списків найбільш уживаних слів та граматичних структур європейських мов для створення навчальних матеріалів та багато іншого [20].

На рубежі 80 – 90-х років глобальна політико-ідеологічна конфронтація значно послабилася, разом із тим закінчилася ера мононаціональних держав (або держав-націй), ідеологією яких було гасло: "Єдина мова, єдина культура, єдиний народ", а етнічні меншини постійно відчували тиск і дискримінацію в соціальній і культурній сферах. Усе відчутнішим стало у світовій спільноті неприйняття монополізму домінуючих культур у державах з поліетнічним складом населення, розпочато реалізацію мовних прав національних меншин. Відтоді стало очевидним, що знання особливостей іншої культури і сформованість навичок міжкультурного спілкування необхідні не лише для представників інших культур, але і для домінуючої в країні етнічної спільноти. Тому у процес навчання і виховання європейської молоді було внесено серйозні корективи в напрямі ідей міжнародного співробітництва, взаєморозуміння та миру. На перший план вийшли проблеми, пов'язані із запобіганням виявів націоналізму, етноцентризму та расизму. Особливої актуальності в цей період набувають питання діалогу культур, в основі яких лежить необхідність вивчення та засвоєння культури інших народів, а також взаємодія

різних культур у ситуації плюралістичного культурного середовища, адаптації до нових культурних цінностей, необхідність забезпечення толерантного співіснування різних етносів у країнах європейського континенту.

Починаючи з 90-х років шкільна аудиторія стала багатонаціональною, зміст навчання отримав значного розвитку в напрямі орієнтованості на спілкування. Але ефективність навчання була низькою і потребувала серйозної інтенсифікації, адже тривалий час загальноєвропейської політики щодо місця та ролі сучасних мов в освітніх системах об'єднаних країн просто не існувало. У зв'язку з пошуками шляхів реалізації планів Європейського Союзу надати законодавчого статусу європейській багатомовності успішний досвід багатомовної освіти, сформований на базі Шкіл для Європи та Європейських шкіл, привернув увагу багатьох дослідників.

Хоча політика щодо мов національних меншин має значні відмінності в різних європейських країнах, ЄС і РЄ об'єднують зусилля в цій справі. Складність проблем полягає в їх багатокомпонентності, для осягнення яких згадаймо трикутник, запропонований К. Бейкером: "мова як право, як ресурс, як проблема". Національна мова має величезне значення для гомогенізації національної спільноти, право навчатися рідною мовою є невід'ємним, але разом із тим обмеженість лише володінням рідною мовою, відмова опановувати інші несе загрозу виникнення мовних гетто, виключеності представників мовної спільноти з життя усього суспільства, а тому створює проблему. Для уникнення негативних моментів та збереження популяризації зникаючих мов у Європі функціонують три фінансовані ЄС центри досліджень мов національних меншин в освітньому процесі в містах Аберсвісі (Уельс), Барселоні (Іспанія) та Лоуверті (Нідерланди). Їх об'єднано назвою "Меркатор" [16].

Міграційні процеси, потреба інтеграції "нових кочівників", як їх назвав Е. Тоффлер, значно сприяли збільшенню кількості мов, які функціонують у сучасній Європі [18]. Економічне процвітання у країнах Північної та Західної Європи створило нестачу робочої сили і привернуло незайнятих сільськогосподарських робітників із країн півдня Європи, Азії та Африки. Однією з причин непростої ситуації, охарактеризованої одним із видних політиків як "крах мультикультуралізму", є тривале ігнорування освітніх інтересів мігрантів, зокрема тих, які приїхали в Європу з неєвропейських країн. Оскільки розвиток рідної мови таких дітей призупиняється, то й іншими двома мовами, які необхідні для складання екзаменів на атестат зрілості, вони не в змозі опанувати на достатньому рівні. Як результат, молоді люди не можуть інтегруватися в культурну спільноту країни, від чого і виникають соціальні конфлікти [2]. У країнах Західної Європи знають про цю проблему, але, за висновками провідних європейських науковців Г. Екстра та К. Ягмур (*Extra Guus, Yagmur Kutlay*) [8], запроваджених дій поки що недостатньо, бо багатомовність громадян – це нагальна потреба європейського суспільства для розвитку почуття включеності кожної особи в суспільне життя і спільне демократичне громадянство всіх європейців, створення умов для професійної мобільності і відпочинку.

"Мовне розмаїття" є головним принципом мовної політики Ради Європи, що означає рівноцінність усіх мов і навіть таких, які не визнано мовами, а лише діалектами чи говірками. Адже мови незалежно від наявності факту їх стандартизації здатні передавати і тлумачити наукові поняття завдяки запозиченням з інших мов і створенню власних неологізмів. Цей принцип має особливе значення для політичного визнання і недоторканості існуючих мов представників національних меншин та (ім)мігрантів, а також засобом заохочення до знайомства з такими мовами з боку представників мовної більшості. Кожна мова – це новий світогляд, ресурс для пізнання, невичерпне джерело культурного збагачення. Інша особливість європейської мовної політики полягає у визнанні того, що знання іноземних мов має бути масовою ознакою, а не ознакою належності до освіченої еліти. З огляду на це здатність послуговуватися іноземними мовами визнано однією з ключових компетенцій на рівні читання,

письма, здатності виконувати математичні дії. Спільною ознакою мовної політики як РЄ, так і ЄС загалом є декларування принципу плюралізму – багатоманіття рівноправних мов і культур, які спільно мають створити майбутнє Європи за умови збереження і забезпечення культурної самобутності та розвитку європейської ідентичності. Збереження мовного різноманіття розглядається як спосіб збереження культурного багатства, створення умов для мобільності, взаєморозуміння та економічного розвитку. Принцип плюралізму полягає в можливості і здатності для всіх європейців: 1) застосовувати та вивчати більше, ніж одну мову; 2) формувати багатомовну компетентність, освітня цінність якої лежить в основі лінгвістичної толерантності, усвідомленні рівноцінності мов, незалежно від сфери їх застосування [6].

Зміни, пов'язані з інформаційною революцією у промислово-розвинутих країнах світу і побудовою інформаційного суспільства, привели до оновлення суспільної свідомості на користь визнання мовних прав як основних прав людини. Зважаючи на багатомовний та багатокультурний склад населення європейських країн, наявність ранньої дво- та багатомовності, навчання в одному класі представників відразу кількох мовних спільнот, для яких виучувана мова може бути мовою походження чи близькою мовою, а для інших іноземною, серед європейських фахівців намітилася тенденція користуватися позначками *L1, L2, L3* і так далі *Ln.* Холістичний підхід у багатомовній освіті став засобом розширення мовного репертуару учнів, засобом формування здатності до соціальної і культурної взаємодії, розвитку міжкультурної компетентності.

Економічна доцільність багатомовності є предметом досліджень багатьох науковців, про значущість здатності послуговуватися кількома мовами ще кілька десятиліть тому влучно зазначив колишній канцлер ФРН В. Брандт (*Willy Brandt, 1913 – 1992*): "Якщо ви маєте бажання щось у нас купити, ви можете говорити будь-якою мовою, ми вас зрозуміємо, але якщо ви бажаєте щось нам продати – ви маєте говорити нашою мовою". Красномовним підтвердженням цієї тези є приклад із європейського сьогодення. На завдання Єврокомісії британським Центром експертиз у галузі мов (The National Centre for Languages, ELAN*)* у співробітництві з міжнародною дослідницькою компанією InterAct International у грудні 2005 р. було проаналізовано роботу 2000 підприємств різних країн Європи з кількістю працівників до 500. Предмет дослідження полягав у визначенні, наскільки здатність співробітників підприємств послуговуватися кількома мовами впливає на проведення ними бізнесових операцій. Дослідження виявили, що за три роки 37 підприємств втратили існуючі до того контакти через мовні проблеми вартістю від 8 до 13, 5 млрд. євро, а 54 не змогли зав'язати нові, а тому недоотримали від 16, 5 до 25, 3 млрд. євро. В середньому щорічні втрати становлять приблизно 325 млрд. євро. Причому дослідники підкреслили неможливість розв'язання проблеми лише за рахунок володіння англійською мовою, бо з інтенсифікацією міжнародної взаємодії все більш задіяними стають комунікативні вміння в кількох мовах, неєвропейських у тому числі; ваги набуває готовність працівників до міжкультурної комунікації та сформованість нових форм грамотності для роботи з новими технологіями [9]. А отже, у сучасній Європі здатність послуговуватися кількома мовами є необхідною і значущою як для виконання європейської інтеграційної стратегії, так і участі у глобальному змаганні.

Мовне різноманіття є багатством європейців, а особи, які здатні послуговуватися кількома мовами, мають можливості економічно вигідно застосовувати свої знання та брати активну участь у соціально-політичному житті як власної нації, так і всієї Європи. На зміну традиційному підходу, в основі якого лежить сприйняття мови як символу національної ідентичності, приходить новий підхід, за яким мова розглядається як економічний ресурс. Такий підхід впливає на мотивацію вибору молодими європейцями мов для навчання, але не менш значущою є багатомовність з погляду опанування мови як культурного ресурсу, який передбачає збереження європейцями власної культурної ідентичності, задоволення потреб доступу до багатств європейської культури та формування здатності до міжкультурного діалогу і порозуміння.

Європейська Спільнота з моменту свого заснування вважала себе багатомовним утворенням. Принцип багатомовності було закріплено документально міжнародними договорами, підписаними в м. Римі (1957 р.), м. Маастрихті (1992 р.), м. Амстердамі (1997 р.). Європейці усвідомлюють, що мають величезну перевагу, адже проживають на відносно невеликій території, де лише європейських мов налічують більше 225. Кожна із цих мов має незліченну кількість усних та писемних джерел, саме тому мови всіх європейських націй, малих етнічних груп та діалекти визнано загальноєвропейським культурним надбанням, яке потребує захисту і підтримки. Їх сукупність виконує роль одного із складників Європейського культурного простору.

Про необхідність формування Європейського освітнього простору як добровільної участі 47 європейських держав у створенні системи співробітництва в освіті у відповідь на виклики глобалізації вперше йшлося на зустрічі міністрів освіти чотирьох європейських країн (Франції, Італії, Великої Британії та Німеччини) в м. Сорбонні (1998 р). Тоді було зроблено висновок про те, що сегментизація освіти європейських країн заважає подальшому розвитку науки та освіти, а тому необхідною є інтеграція освіти на всіх рівнях, і на рівні школи зокрема, про що через рік на зустрічі в м. Болоньї (1999 р.) була підписана Болонська декларація [7]. А отже, інтеграційні процеси в Європі розпочалися з гармонізації економічної і політичної діяльності країн-членів Європейської спільноти і розповсюдилися на сфери культури, науки, освіти, мистецтва.

Європейське агентство Public Opinion Analysis під егідою Європейської Комісії проводить періодичні дослідження, які полягають в опитуванні європейців різних соціальних і вікових груп у різних країнах щодо їхнього рівня знання мов, ставлення до мовної освіти та перекладу в країнах Євросоюзу. В публікації “Europeans and their Languages” 2012 р. зазначено, що всі європейці мають позитивне ставлення до багатомовності. Але, незважаючи на рівноправність мов на території Європи, фактичним лідером залишається англійська мова, хоча частка французької та німецької і не мала, але порівняно з англійською ці мови перебувають у програшній позиції. Це можна пояснити тими обставинами, що ця мова стала головною у світі науки і технологій, перетворилася в основний засіб міжнаціонального спілкування. Тому закономірним є висновок європейських фахівців про доцільність вивчення англійської в системі освіти країн ЄС і надалі, початок навчання має бути дуже раннім – в умовах дошкільного закладу. Але, на думку більшості європейських спеціалістів, англійська не має бути єдиною іноземною мовою, виучуваною в школі, поряд із нею в середній школі слід вивчати й інші європейські та світові мови з метою формування особистої багатомовності (plurilingualism).

Глобалізація передбачає зближення народів, посилення їх міжкультурної взаємодії і загалом здійснює позитивний вплив на соціокультурну ситуацію в Європі та світі. Однак водночас несе загрози, які полягають у втраті культурної самобутності народів, підпорядкуванні чужим стандартам, що нерідко приводить до конфліктів та воєн [1]. Багатомовність сучасного світу розглядається вченими як неминучий супутник глобалізації, тісно пов’язаний із соціальними змінами, які нині відбуваються у світі. Вони охоплюють прозорість територіальних, фізичних і соціальних кордонів, глобальну мобільність, яка виявляється в динаміці людей, товарів, тенденцій та ідей. Європейська інтеграція як процес, спрямований передусім на забезпечення основ економічного і політичного співробітництва європейських країн, також позитивно впливає на мовну ситуацію в Європі. Але, щоб бути конкурентоздатним на ринку праці і користуватися всіма перевагами об’єднаної Європи, здатність послуговуватися двома іноземними мовами, крім рідної, стала життєвою необхідністю для всіх європейців [12].

Отже, розвиток європейського суспільства, процеси інтеграції та глобалізації привели до актуалізації проблем збереження багатомовності європейського соціуму, переосмислення місця та значення мовної освіти взагалі. Потребу формування здатності спілкуватися кількома

мовами зумовили європейські та світові тенденції розвитку економіки, торгівлі, науки та політики. Ці чинники стали основними рушіями розвитку багатомовної освіти в країнах Європи. Зокрема політичними рушіями вважаємо: 1) свідомий вибір європейців, в основі якого заперечення націоналізму та фашизму; 2) недопущення повторення страхіть війни; дух післявоєнного примирення в прикордонних областях; розв'язання проблем оборонного та політичного характеру. Економічними рушіями розвитку багатомовної освіти стали: 1) розвиток економічних зв'язків, промисловості та торгівлі між країнами Європи і світу; 2) розв'язання питань відбудови післявоєнної Європи та відновлення економічного суперництва у світі. Соціально-культурні рушії розвитку багатомовної освіти полягають: 1) у задоволенні потреб доступу до різноманіття європейської культури, усвідомлення потреби її збереження; 2) забезпеченні здатності до спілкування та взаєморозуміння з представниками різних культурних спільнот, що представляють корінні європейські народи та новоприбулих осіб з інших континентів; 3) формуванні відповідальних громадян, здатних мислити глобально, готових жити і працювати поруч із представниками різних культур; 4) збереженні власної культурної ідентичності європейців та формуванні здатності до міжкультурного діалогу та порозуміння. Сучасна дійсність ставить перед освітою складне завдання виховання молоді в дусі миру і поваги до всіх народів, формування в підлітків здатності спілкуватися і готовності до співробітництва з людьми різних націй і народностей, віросповідань і соціальних груп. Сприяти в розв'язанні цих завдань на рівні середньої школи покликана багатомовна освіта – складне і багатокомпонентне педагогічне явище, що має за мету розширення мовного репертуару кожної особистості за рахунок збільшення кількості мов, якими вона може послуговуватися в житті.

Примітка

*Спершу договір уклали між п'ятьма країнами: Бельгією, Великою Британією, Люксембургом, Нідерландами і Францією; інші країни, як то Австрія, Данія, Греція, Італія, Західна Німеччина, приєдналися після Паризького договору 1954 р., а Іспанія стала членом ЗЄС після падіння диктатури Франко в 1975 р.

Література

1. Алексашенкова И. В. Поликультурное образование в контексте мирового опыта / И. В. Алексашенкова // Вестник Новгородского гос. университета. – 2005. – № 31. – С. 22–26.
2. Загорулько Л. П. Языковое образование в современных условиях (социально-философский анализ) : дис. …канд. филос. наук: 09.00.11 / Загорулько Любовь Петровна. – Новосибирск, 2011. – 141 с.
3. Смокотин В. М. Европейское многоязычие: от государств-наций к многоязычной и поликультурной Европе / В. М. Смокотин. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 2010. – 178 с.
4. Хроника человечества : энциклопедия / [сост. Бодо Харенберг]. – М. : Большая энциклопедия, 1996. – 1200 с.
5. Baker C. Foundations of Bilingual education and Bilingualism / Colin Baker. [5th edition]. – Bristol : Multilingual Matters, 2011. – 498 p.
6. Beacco J.-C. From Linguistic Diversity to Plurilingual Education. Guide for the development of Language Education Policies in Europe. Executive Version / J.-C. Beacco, M. Byram. – Strasbourg : Council of Europe, Language Policy division DGIV, 2007. – 51 p.
7. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/ documents/mdc/bologna_ declaration1.pdf. (20.03.13)
8. Extra G.Urban multilingualism in Europe: Mapping linguistic diversity in multicultural cities / Extra Guus, Yagmur Kutlay // Journal of Pragmatics. – 2011. – № 43. – P. 1173–1184.

9. ELAN: Effects on European Economy of Shortages of Foreign language Skills in Enterprise [Електронний ресурс]. – Назва з екрану. – Режим доступу: https://www.llas.ac.uk/news/2772. (22.03.13)
10. European Cultural Convention. European Treaty. Paris, 19.XII.1954, Council of Europe. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: //conventions.coe.int/Treaty/Commun / QueVoulezVous.asp?NT=018&CL=ENG (16.03.13).
11. Europeans and their Languages. Report. Special Eurobarometer 386. European Commission, 2012. – 147 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (20.03.13)
12. Languages of Schooling and the Right to Plurilingual and Intercultural education: Intergovernmental Conference / Report by M. Fleming. – Strasbourg, 8 – 10 June 2009. – Strasbourg : Council of Europe, Language Policy Division, 2009. – 63 p.
13. Mäsch N. The German Model of Bilingual Education. An Administrator's Perspective / Nando Mäsch. – European Models of Bilingual Education. – H. Baetens Beardsmore (ed.). – Multilingual Matters Ltd, 1993. – 206 p. (P. 155–172).
14. Marsh D. Content and Language Integrated Learning (CLIL). A Developmental Trajectory / David Marsh. – Cordoba : University of Cordoba, 2012. – 552 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/languages/documents/clil-marsh_en.pdf (20.01.13)
15. Ó Riagán P. Bilingual education: Some policy Issues / Pádraig Ó Riagáan, Georges Lüdi. – Language Policy Division DG IV – Directorate of School, Out of school and Higher education. – Strasbourg : Council of Europe, 2003. – 34 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.atriumlinguarum.org/contenido/Educ_bilingue_EN.pdf (12.03.13)
16. Phillipson R. Realities and Myth of Linguistic Imperialism / Robert Phillipson // Journal of Multilingual and Multicultural Development. – 1997. – №3. Vol. 18. – P. 238–247.
17. Plurilingual and Pluricultural Competence. Studies towards a Common European Framework of reference for language learning and teaching / [D. Coste, D. Moore, G. Zarate]. – Strasbourg : Council of Europe, Language Policy Division, 2009. – 51 p.
18. Toffler A. Future Shock / Alvin Toffler. – Random House Publishing Group, 1984. – 561 p.
19. Trim J. L. M. Modern Languages in the Council of Europe 1954 – 1997 / John L. M. Trim. – Strasbourg : Council of Europe, Language Policy Division, 2007. – 60 p.
20. Resolution (69)2 "On an Intensified Modern Language Teaching Programme for Europe, 25 January 1969 // The Committee of Ministers of the Council of Europe. – Strasbourg : Council of Europe, 1969. – 17 p.